

Милован-Мушо ШЋЕПАНОВИЋ*

ДВОЈНОСТ ТОПОНИМА ЗА ПЛАНИНУ СИЊАВИНУ - Сињавина или Сињајевина

Топоними (од грчке ријечи *topos* -мјесто и *опота* -име) као називи људских насеља и разних формација копнених и водених површина, носе у себи дио историје једног краја, често чувајући трагове језика старих, па и несталих народа.

Топономастика, заједно са осталим гранама науке и помоћних научних дисциплина, омогућава нам да извршимо реконструкцију прошлости некога краја и народа па је општеприхваћено мишљење да се историја мора истраживати мултидисциплинарно .

И сами топоними имају своју историју и мало је њих очувано у првобитним облицима, њихово поријекло сеже у тамне дубине прошлости. Изображавања и саображавања су долазила као резултат сеобе народа, прилагођавања језику освајача и из других историјски условљених разлога. Ипак су се сви народи трудили да у томе сачувају дио своје историје као извјесни драгуљ и завјет прошлости и поруку будућим наративима. Прошлост се опирала садашњости, а старо новоме.

Топоними најчешће показују исконску тежњу суштинских промјена кроз старе форме, дијалектичку везу на релацији нестајања старог и рађања новог и савременог у крилу неке стварности. Чување, па и прастарих топонима, уступак је прохујалим временима, носталгични осјећај жаљења због неминовне пролазности.

Многи наши топоними носе у себи исконско, прасловенско поријекло и подударују се са топонимима других словенских народа и земаља или крајева који су некада били словенски. Један од тих топонима прасловенског поријекла је и онај за нашу планину Сињавину, на сјеверозападу од Колашина.

Сињавина се налази у високопланинском своду Динарида, који полукружно затварају Црну Гору са сјеверне и сјевероисточне стране. Дуга

* Аутор је правник и правни историчар у пензији.

је 37 км а најшира је у сјеверозападном дијелу (око 24 км), гдје је преко масива Ивице (1718 м) повезана са Дурмитором. Највиши вис је Јабланов врх (2203 м) одакле према сјеверозападу њена висина опада и прелази у простране висоравни Језера и Дробњака. Обилује бујним пашњацима и суватима, мада је сиромашна и водом и шумским покривачем.

О томе дали се планина зове *Сињавина* или *Сињајевина* (а понекад се чује и *Сињајвина*), с обзиром на употребу оба назива у свакодневној пракси, писали су у листу *Побједа*: Саво Дрљевић (у броју од 21. фебруара 1975. године), Милорад Шћепановић (26. фебруара 1975. године) и Урош Зековић (29. марта 1976. године). Сви су јединствено стали у заштиту старог назива ове простране планине, назива Сињавина, за коју су и завичајно везани.

Редакција листа *Побједа* је уз трећи напис извела закључак “да су у равноправној улози оба имена ове планине, Сињавина и Сињајевина”, позивајући се при том на наводе у *Енциклопедији Југославије* (Загреб 1968), *Енциклопедији Лексикографског завода* (Загреб 1964) и *Малој енциклопедији Просвјете* (Београд 1969).

Аутор првога написа (иначе генерал-пуковник ЈНА) наводи да је до замјене назива Сињавина, као аутентичног, оним другим називом Сињајевина дошло тридесетих година двадесетог стољећа када је вршено картографисање терена за војне потребе и “да су томе кумовали Руси, бјелогардејци”. Други аутор је прихватио наводе претходника и додао као да су Руси некаквом “чудноватом и помало сличном асоцијацијом имена -Синај..» извели и погрешно написали име Сињајевина”. Трећи аутор је негирао тврђења претходника, наводећи врло карактеристичну чињеницу да је у топографским картама Војногеографског института старе Југославије био уписан прави назив - Сињавина.

Овим прилогом желимо допринијети разјашњењу питања да ли су оба та топонима у равноправној употреби и како је дошло до те двојности која није последица варијанти (источне и западне) тадашњег српско-хрватског језичког подручја.

Премјеравање подручја Колашина ради картографисања за војне потребе вршено је у 1925. и допуњено у 1948. години. Све војне топографске карте, штампане прије и после последњег рата, рађене су на подлози тих премјеравања.¹ У свим тим картама ова планина је уписана под старим називом Сињавина.

¹ Предратним војним картама за поједина мјеста у нашој земљи служили су се и наши непријатељи у последњем рату, као и наши савезници.

Посједујем америчку копију топографске карте за Колашин из 1938. године, штампану ћирилицом, на којој су латиничким црвеним словима доштампани називи важнијих мјеста. На њој је поред легенде (тумача знакова) уписано: “Copied from a Yugoslavian

Нема основа ни за претпоставку да су Руси асоцијацијом на Синај извели погрешан назив Сињајевина, јер они немају такав топоним, на-против имају сличан нашем - Сињавино. У Мгинском рејону тадашње Лењинградске области, на прузи Лењинград-Волохов, постоји насеље градског типа звано Сињавино. Чудном коинциденцијом и тамо, су као и на нашој Сињавини, у зиму 1942/43. године вођене жестоке борбе, тамо противу њемачких завојевача а код нас противу домаћих издајника под окриљем италијанских окупатора, тамо тзв. "сињавинска операција 1942", код нас звана "Сињавински сектор 1942/43."²

Први писани помен ове планине нађен је у запису на mineју Манастира Добриловине из 1625. године и гласи:

"Сија света mineја манастира Добриловине, на реце Тари, ва подкрилие гори Синаи"³

Други по времену писани запис, на истом mineју, са потпуним називом Сињавина, потиче из 1733. године и гласи:

"Сија книга октои манастире Добриловине да служи светому Георгију на реце Тари, гори Сињавини ва лето рожанства Крстова (1733)"⁴

Записи из Манастира у Добриловини, које наведосмо, били су похрањени у Народној библиотеци у Београду (први под редним бројем 160, а други под бр.107). Не зна се како су тамо и када доспјели (Библиотека је основана 1832. године), одакле их је Љ. Стојановић исписао и саопштио. Зна се да су колашински Турци напали Манастир у Добриловини 1833. године и "разјурили његово братство", па је црква обновљена и "пропојала" тек 1866. године, када је тамо за управитеља дошао Михаило Дожих-Меденица (1844-1911), који је након тога био архимандрит у Манастиру Морачи. Записи нијесу сачувани, јер је Народна библиотека у Београду уништена до темеља у бомбардовању, 6. априла 1941. године од Њемаца.

У првом издању Вуковог *Српског рјечника*, штампаног у Бечу 1818. године, нема назива ове наше планине, а већ у другом издању из 1852. унесен је као "Сињаевина (ф), голетна и безводна велика планина у Херцеговини, између Колашина, Дробњака и Мораче"⁵.

Map dated 1939. Heliographed by O.S. 1943. Geographical Section Staff No 4396. WAR OFFICE, 1943". Ту војну карту добио сам од америчких авијатичара који су се падобранима спустили октобра 1944. године међу нас борце Седме омладинске црногорске бригаде на Пештеру, искочивши из погођених авиона од њемачке противавионске артиљерије. Послијератна (војна) "Повјерљива карта Колашина", размјера 1:100.000 коју је репродуковао G.I.J.A. 1948. године, истовјетна је са оном предратном из 1938. године.

² Велика Совјетска енциклопедија, II издање, 1956, књ.39, 137.

³ Љуб. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, књ. I, Београд 1902, стр.312 (ред. бр.1165).

⁴ Исто, књ. II, Београд 1903, 92 (ред.бр.2613),

⁵ Вук Стефановић Караџић, *Српски рјечник*, Беч (штампано у штампарији јерменског манастира), 1852, 681.

Занимљиво је да је овакав назив за планину унесен и у треће издање *Српског рјечника* из 1898. године. Вук је у свом приручном примјерку другог издања *Српског рјечника* уписивао нове ријечи, за које је чуо или сазнао, ради потпунијег издања, па је тај његов рад послужио као основа за треће издање. Међутим, он је биљежећи народне епске пјесме чуо за прави назив ове планине и то уписао (у пјесми Похара Колашина):

“Окренуше равном Сињавином,
Кад дођоше врху Јабланову,
Ту их био данак оставио
А тамна их ноћца прихватила...”

“Уз планину војску поведоше
Сињавину здраво пријеђоше
Примише се Врха Јабланова...”⁶

(у пјесми Морачани и Колашинци):

“Ево данас непуна година
Од како смо боја пожељели,
Да се сјутра с њима изиграмо,
По планини равной Сињавини...”

“И пријеђе воду Буковицу,
Докле дође равной Сињавини...”⁷

(и у народној пјесми Крновка):

“Тад им попе вели Никодиме,
Узашли су Колашинци Турци,
Од зелене горе Сињавине,
До висока Јабланова врха,
Изашли су на планину Турци,
Има двјеста турскије катуна,
Дајте браћо да се послушамо,
да ми нашу војску задрмамо,
Ломну Гору и седморо Брда,
И Морачу и Доњу и Горњу,
Да удримо Јабланову врху,
И зеленој гори Сињавини”.⁸

⁶ В. Караџић, *Српске народне пјесме о војевању Црногораца и Херцеговаца*, Београд 1902, 280-281,

⁷ Вук Караџић, *Народне пјесме*, књ. IV, Београд 1896, 362,

⁸ Вук Караџић, *Народне пјесме*, књ. IV, Београд 1932, 54.

Вука је за рад на *Српском рјечнику* подстакао Копитар, који му је помагао при редиговању и проналажењу издавача, а дијелом и финансирао. На овом послу Вук је имао више сарадника, међу којима је био најбољи Ђура Даничић, који је дошао у Беч 1845. године. Својим познатим радом *Рат за српски језик и правопис*, коју је штампао о Вукову трошку 1847. године у Будиму, дао је јаку подршку Вуку у раду на *Српском рјечнику*,⁹ нарочито у “превођењу ријечи на њемачки и латински језик и око поправљања и надгледања у штампању”, што Вук наводи, захваљујући му се, у предговору другом издању *Рјечника*. Међутим, последице изласка из штампе другог издања *Српског рјечника*, Даничић је напустио Беч...”¹⁰

У предговору првом издању Вук наводи:

“Ја сам овђе Српски језик раздијелио на три наречја (као што је сам по себи раздијељен), тј. Ерцеговачко, којим говоре сви Србији, који живе по Ерцеговини, по Босни (како Грчкога тако и турскога Закона), по Црној Гори, по Далмацији, по Рватској, и по Србији озго до Мачве, до Ваљева и до Карановца; Ресавско, којим говоре Србији по Браничеву, по Ресави, по Лијевчу и по Темнићу и горе даље уз Мораву, по најији Параћинској, по Црној Ријеци и по крајини Неготинској и Сремачко, којим говоре Срби по Сријему, по Бачкој, по Банату, по Горњој Маџарској и по Србији око Саве и око Дунава (до Мораве)”.

У предговору другом издању, стоји:

“Све Српскога рјечника и по други пут након тридесет и три године. Као што сам у огласу казао, ја сам оне ријечи што су наштампане прије донио у глави, па сам их последице писао како сам их се могао опомињати; ово пак што се сад додаје купио сам одонда по различнијем крајевима народа нашега, и овога посла ради путовао сам којекуда, као на пр. у Хрватску, Далмацију, Дубровник, Боку и Црну Гору. Да сам којом срећом могао отићи у Босну и Херцеговину и у Косово и у Метохију, јамачно бих нашао још много знатнијех ријечи; али поред ове моје жеље то се није могло. Међу овијем садашњијем ријечима има их много које су ми биле познате још од прије, али ми прије нијесу пале на ум, а има их много које сам последице којекуда први пут чуо...”

Приређивачи трећег издања *Српског рјечника* наводе да су “из Вукова ручнога примјерка другог издања рјечника исписане и у ово треће издање унесене, гдје им је мјесто по азбучном реду, све оне нове ријечи које је Вук у том примјерку својом руком био додао”... “За објашњење неких, географских, имена дужни су захвалити се и проф. др. Јо-

⁹ Ж.Младеновић, *Вук Караџић и Матица српска*, Београд 1965, 155,

¹⁰ Ж.Младеновић и Вл.Недић, *Српске народне пјесме, из необјављених рукописа*, XVI-XVIII (у преговору).

вану Цвијићу а била им је од помоћи и ваљана расправа арх. Н.Дучића *Црна Гора* (у Скупљеним списима, књ. II)”.¹¹

Гдје год је поменуо ову планину у прикупљеним народним пјесмама, Вук је уносио њен прави назив Сињавина. И по језичком правилу званом сиренеза два самогласника се сливају у један (ае=а). Међутим, и поред тога што је Вук у прикупљеним народним пјесмама примијенио ово правило и унио прави назив ове планине, приређивачи трећег издања *Српског рјечника* нијесу нашли основа да у то издање унесу прави назив, већ су га оставили неиправљеног и поред тога што наглашавају (уз захвалност проф. Ј.Цвијићу за објашњење неких географских имена) да им је била од помоћи Дучићева расправа *Црна Гора*, у којој је за ову планину унесен назив Сињавина.¹²

И Његош је у својим епским пјесмама уносио прави назив ове планине: Сињавина. Тако у пјесми *Чардак Алексића* (о догађају око *Митровадне 1847*):

“Хајде с војском преко Колашина,
окрени се равном Сињавином,
те удари на Сировац тврди”,¹³

и у пјесми *Ускочка освета* (1834):

“Сташе Срби војску уређиват;
Пред једном је Митар калуђере,
и за њима војске неколико,
и пријеђе воду Буковицу,
докле дође равной Сињавини,
да претече од Никшића Турке
да не бјеже к равну Колашину”.¹⁴

Ђура Даничић (1825-1882) је у својим радовима отишао корак даље у изображавању правога назива ове планине. У дјелу *Основи српског или хрватскога језика* он наводи: перајевина (од пераја), прошњевина (од прошње). Тако ће бити још и Сиња(ј)евина (јамачно од ријечи која није у обичају: сињаја, испореди криваја).¹⁵

У раду *Коријени с ријечима од њих посталијем*, стоји: “сињи, сињав, сињавити, сињаст, сингав, сињгавица, Сиња(ј)евина”.¹⁶

Наш чувени географ Јован Цвијић довршио је изображавање правога назива ове наше планине, тако што је изоставио заграде око слова (ј)

¹¹ Вук Караџић, *Српски рјечник III*, Београд 1898. (предговор су написали П.П.Ђорђевић и Љуб.Стојаховић).

¹² Н.Дучић, *Црна Гора*, Београд 1974, 16 и 17.

¹³ П.П.Његош, *Целокупна дјела*, књ. I, Београд 1967, 198.

¹⁴ П.П.Његош, *Целокупна дјела* књ. V, Београд 1967, 419.

¹⁵ Ђ.Даничић, *Основи српског или хрватског језика*, Београд 1876, 167.

¹⁶ Ђура Даничић, *Коријени с ријечима од њих насталијем*, Загреб 1877.

које је унио Даничић и назвао је Сињајевином. Ово је првобитно објављено у раду *Ледено доба у Проклетијама и околним планинама*.¹⁷

Цвијић је родом из Јадра, а његови преци су досељени тамо из Дробњака, са Сињавине. Писао је о овој планини и њеним Ускоцима и Дробњацима, о суровом Дурмитору и његовом камену као највећој “лабораторији класичног краса... прибирао све његове посне облике и називе и уносио у свјетску научну терминологију”.¹⁸

За Цвијићем као великаном науке, повео се нарочито “учени свијет”, па је од појаве тог његовог рада (1913. и 1921. године) ова планина и даље називана Сињавином од њених и околних јој становника, а од школованих људи и људи од науке називана је Сињајевином.

Све до појаве Цвијићева рада из 1913. године ова планина је искључиво називана Сињавином и нигдје тај назив није “био уписан друкчије осим у другом издању *Српског рјечника* (1852) и у наведеним радовима Ђ.Даничића (1876. и 1877).

Под правим називом Сињавина, ова планина је била уписана и у званичним документима као што су:

1. “Карта Црне Горе по комисијоном ограничењу од 1859/60. год. израђена у Државној каменорезници у Београду” (копија је приложена уз рад Никифора Дучића, *Црна Гора*, објављен у Гласнику СУД, у Београду 1874. године);

2. “Карта Књажевства црногорског, састављена у Војно-топографском одјељењу Главног штаба 1860-66 и 1879-81. год., допуњена подацима и саопштењима П.А.Ровинског у 1889. год.”, и

3. “Карта о повлачењу границе између Србије и Црне Горе од 30. октобра 1913. године”, која је прилог Протоколу о разграничењу (потписана и овјерена од војног министра Србије ђенерала Божановића и изасланика Црногорске владе Мирка Мијушковића, министра просвјете и црквених послова).

Овдје ћемо навести неке од тих ранијих радова (од прије 1913) у којима се планина назива правим називом Сињавина:

- Никифор Дучић, *Колашин, приједјел и племе у Херцеговини*, (у часопису Братство), Београд 1888,

- Башо Божовић, *Мемоари 1876-1878*, Архив Ист. института у Подгорици, фасц. 43, стр. 104 и др.,

- Љубомир Ковачевић, *Трг Брсково и жупа брсковска и љубовићска*, Глас САНУ XXX, Београд 1891, стр.12 и даље,

¹⁷ Јован Цвијић, *Ледено доба на Проклетијама и околним планинама*, Глас САНУ, ХСІ, Београд 1915, 250-256, и Глас САНУ ХСІІ, Београд 1921, стр.4-6, 25.

¹⁸ Павле Радусиновић, часопис “Глобус” за 1974, 145.

- Живко Драговић, *Грађа за ђеографију Црне Горе*, Летопис Матице српске, књ.153, св.1 за 1888, 47-63, и

- Т. Божовић и Ј.Ђонових, *Црна Гора и напредни покрет*, Београд 1911, 14-15.

Тај прави назив планине налазимо и у многим каснијим радовима, као на примјер:

- *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка*, књ.IV, Загреб 1929,103,

- Андрија Лубурић, *Дробњаџи, племе у Херцеговини*, Београд 1930,18,

- Петар Шобајић, *Црна Гора и Црногорци* (књига Наша земља), Београд 1927, књ. III, 9,

- Зарија Бешић, *Нови прилози за рашичлањивање формација на планини Сињавини - Црна Гора*, Геолошки анали XVI, Београд 1939,

- Зарија Бешић, *Геолошка проматрања у области планине Сињавине*, Гласник САНУ I, св.III, Београд 194-9.,

- Зарија Бешић, *Геологија Црне Горе*, књ.II, *Планина Сињавина*, Београд 1969, 193-203,

- Душан Вуксан, *Петар I Петровић Његош и његово доба*, Цетиње 1951, 55 и даље,

- Ристо Ковијанић, *Помени црногорских племена у которским споменицима XIV-XV вијека*, књ.II, Титоград 1977, 181, и

- Милија Станић, *Ускочка топономастика*, "Ономастика Југославија", Љубљана 1969. (Овај рад се односи на Ускоке као становнике централног дијела планине Сињавине, који ову планину зову правим именом: Сињавина; главна села у Ускоцима су: Сировац, Тушиња, Струг, Малинско, Баре и катуни на Сињавини: Отмичевац, Закоси, Шљеме и други).

У Државном архиву у Цетињу и у Архивском одјељењу Завичајног музеја у Никшићу налазе се истовјетни примјерци "Сентенције планине бјелопавлићке и усташке у Сињавину, од 7.августа 1887. године" и да је Сретен Вукосављевић у књизи *Историја сељачког друштва I*, објављујући исту са ненаведеног преписа из 1892. године, наводно овјереног од суда, као назив унио Сињајевина, да би у регистру појмова на крају књиге додао: "народ изговара и Сињавина".¹⁹

Планина Сињавина је до ратова 1876-78. године била у турској граници (Колашин је ослобођен од Турака 4. октобра 1878. г. а Колашинска Поља априла 1886. године), па како су и планина и државна граница ријеком Таром биле још немирне и несигурне а да би их оја-

¹⁹ ДАЦ, фасц, "Упутства и наредбе", омот 5, спис 13, и Завичајни музеј у Никшићу-Арх. одјељење-Архива Јевта Николића, фасц. 8, омот 3, спис 11,

чао, књаз је јаком племену Бјелопавлићима дао велики дио ове планине, иако они до исте не могу доћи прије три дана, каже Вукосављевић.²⁰

Педесетих година прошлога столећа, у оквиру својих предавања на Шумарском факултету у Београду, проф. Павле Черњавски је радо причао о планини Сињавини, а нарочито о посебној врсти тамошњег бијелог бора (*pinus silvestris*) којег је називао “сињавински бјелоко-рац”. Казивао је да је прокрстарио сва пространства ове дивне и велике планине, у чијим крајевима постоје остаци мањих борових шума ове врсте бора.²¹

У народу који живи на Сињавини и околним насељима постоји још жива традиција о старој боровој шуми на цијелом пространству ове планине и легенда да је то шумско пространство нестало у некој давној огњеној стихији па се у земљи налази коријење тих минулих оријаша.

Из свега изложеног произилази сводни закључак да су Ђура Даничић и Јован Цвијић, надовезујући се на додато слово *e* у заградама *-(e)*, у средини назива у другом издању *Српског рјечника* преобразили прави назив ове планине додавањем слова *j* испред слова *e* у заградама, те је брисањем заграда планини дат нови назив: Сињајевина. Промијењени назив су првобитно прихватили школовани и људи од науке а, поводећи се њиховим ауторитетом, касније су то учинили и остали школовани који нијесу из њедара ове планине и њене околине, нити су срцем прирасли за њена примамљива пространства, слободна беспућа и свијетле висове. Народ из њедара ове планине и њене околине остао је вјеран својој традицији и сачувао право њено име.

Микротопонимија западноцрногорских и херцеговачких крајева представља изванредну потврду творачке снаге херцеговачког дијалекта и открива везаност људи за завичајно тло, за које су везани нераскидивим нитима и традицијом.

Топографски називи су нераздвојни дио историје једнога краја, често својеврсни историјски споменици. Њихови коријени сежу дубоко у тамне слојеве прохујалих времена и имају право на своје битисање и заштиту.

Народ са пространстава Сињавине и њене околине тврдокорно је чувао и сачувао прави назив ове планине, што је дио његове и историје његова краја, његова старина и дио његова бића и битисања.

²⁰ Сретен Вукосављевић, *Историја сељачког друштва I*, Београд 1953, 247.

²¹ Казивање Драгише Меденице, дипл. инг. шумарства, из Војковића код Колашина.